

SCHIMBAREA ASPECTULUI STILISTIC AL UNUI EDIFICIU DIN ARAD CA URMARE A REDIMENSIONĂRII SALE

Gheorghe Lanevschi

A doua jumătate a secolului al XIX –lea și începutul secolului XX a reprezentat pentru Arad perioada unei dezvoltări economice fără precedent. Un rol important în acest sens a jucat, printre altele, și înființarea în anul 1871 a propriei Camere de comerț și Industrie, Aradul scăpând astfel de tutela Timișoarei.

Rezultatele înființării propriei Camere de Comerț și Industrie nu întârzie să apară, acestea manifestându-se întâi de toate printr-o mare mobilitate a producătorilor arădeni care, prezenți în număr tot mai mare la competiții naționale și internaționale se impun, devenind, pe parcursul anilor, concurenți redutabili.

Faima în continuă creștere a produselor arădene determină Camera de Comerț și Industrie să organizeze în anul 1890 la Arad o expoziție agro industrială cu o largă participare, expoziția ce constituie o premieră. Era pentru prima dată când în regat se organizează o competiție de mare amploare în afara capitalei.

Urmările acestei premiere de mare succes au fost numeroase, una dintre ele fiind înființarea la Arad a Școlii de Arte și Meserii. Această școală a dat în perioada următoare meșteri de seamă, a căror nume, nu de puține ori, erau auzite printre cei premiați la expozițiile de la București, Paris, Milano, Bruxelles precum și în alte orașe din Europa.

Succesele reputate de producătorii arădeni, a căror stimulent și sprijin permanent a fost Camera de Comerț și

Industrie, determină notabilitățile, pe de o parte, dar mai ales pe membrii Camerei, pe de altă parte, să gândească la construirea unui sediu propriu, Camera funcționând la început într-un spațiu închiriat.

Existența unui proiect pentru viitorul sediu al camerei, proiect al cărui calcul estimativ se cifra la suma de 32000 forinți, determină conducerea orașului să le doneze acestora un teren, și anume spațiul viran de pe actuala stradă Gh. Lazăr colț cu B-dul Dragalina.

Având spațiu, membrii Camerei de Comerț și Industrie au aprobat în ședința de la începutul anului 1896 suma necesară construcției. Suma provenea dintr-un fond propriu de 13000 de forinți, la care se adăuga 9000 de forinți din fondul de pensii, fapt ce acorda acestui resort drept de proprietate asupra unei părți din clădire, plus un împrumut de 15000 de forinți rambursabil în timp.¹

Condițiile fiind îndeplinite demararea construcției a devenit posibilă, fiind chiar terminată la finele secolului al XIX-

Fig. 1. Camera de Comerț și Industrie din Arad, sfârșitul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea.

lea. A rezultat un impunător edificiu, ce prezintă subsol, parter și un etaj cu o desfășurare pe două străzi: Gh. Lazăr și Dragalina (Fig.1).

Aflată în apropierea Școlii de artă și meserii, cap de perspectivă a unei străzi în formare, clădirea atrăgea atenția prin electismul fațadei zonei centrale, puternic decroșată, zonă ce adăpostea intrarea principală.

În două canate, cu partea superioară în plin cintru, intrarea era flancată de două coloane, ce susțineau balconul cu baluștri de la etaj.

Fațadele laterale ale parterului erau prevăzute cu ferestre, șapte la număr pe fiecare fațadă, ferestre a căror formă, asemănătoare cu a porții, dar de dimensiuni mai mici, erau încadrate de rosturi.

La etaj, zona decroșată era prevăzută cu trei deschideri mari cu partea superioară în arc în plin cintru.

Dintre cele trei deschideri, cea centrală, din dreptul balconului, era încadrată de pilaștri adosați, în timp ce deschiderile laterale erau încadrate de către patru coloane grupate două câte două.

Atât pilaștri cât și coloanele aveau capitele corintice, ce susțineau un atic decorat cu denticuli. Deasupra aticului, în zona centrală, era amplasat un grup statuar, în timp ce pe laterală se afla câte un fronton ce mascau, două turnuri pătrate, prevăzute în vârf cu o urnă decorativă.

După zona decroșată, fațadele etajului erau prevăzute cu deschideri dreptunghiulare, a căror parte superioare era decorată cu sprâncene și mici frontoane, dispuse alternativ, edificiul încadrându-se în stilistica străzii.

Dezvoltarea continuă a orașului, încadrat în viața economică a României după Unirea din anul 1918, face ca, în timp, sediul Camerei de Comerț și Industrie să devină neîncăpător.

Simțindu-se nevoia unui edificiu mai mare, conducerea camerei de Comerț și Industrie a apelat la arhitectul arădean Szömorkény Rudolf pentru a le da o soluție.

În urma unor analize minuțioase, acesta propune supraînălțarea și adăugarea unui tronson, pe latura din strada Gh. Lazăr.

Conducerea a acceptat propunerea și Szömorkény Rudolf a trecut la elaborarea planurilor, care vor modifica complet exteriorul edificiului, făcându-l de nerecunoscut.

Noua realizare, coincizând, ca perioadă, unei derute stilistice cauzată de capitularea stilului Secession și ascensiunea cubismului, încă șocant pentru publicul arădean, îl determină pe arhitect să recurgă la un compromis între Secession, a cărui apus este clar, și cubismul care câștigă teren. Drept urmare el desființează vechile deschideri, supra etajează și adaugă un tronson, păstrând parțial o simetrie. Peste partea nou creată aplică un dècor vegetal stilizat și simbolistic figurativ.

Pentru realizarea decorului arhitectul a apelat la sculptorul Rubletzky Géza, ce trăia în București dar era cunoscut în Arad ca urmare a unor lucrări executate în incinta Palatului Cultural (o mândrie arhitecturală a orașului, operă a unui arădean și anume arhitectului Szantay Lajos, care, la fel ca mulți alți arhitecți a intrat în uitare).

Acceptând oferta, Rubletzky vine la Arad și se apucă de lucru, executând la început decorația vegetală stilizată și butonii, ce prezintă, în basorelief, o corabie cu câte două pânze umflate de vânt.

Urmând partea figurativo-simbolistă, ce întruchipa șase bărbați muschiuși în postura lui Mercur și-a unor muncitori constructori și forjori, Rubletzky a avut nevoie de un model. Drept urmare apelează la atletul arădean de nivel național Páll Jenő a cărui accept îi permite sculptorului să-și continue lucrul.

În paralele cu activitatea sculptorului se desfășoară lucrările de construcție, ce modifică aspectul clădirii, și anume: se modifică complet forma și dispoziția deschiderilor amplasate la parterul și etajul zonei decroșate, se adaugă întregii clădirii un etaj precum și un tronson la fațada dinspre strada Gh. Lazăr. Ceea ce se păstrează este forma și numărul deschiderilor

Fig. 2. Camera de Comerț și Industrie Arad de la sfârșitul deceniului trei al secolului al XX-lea.

Fig. 3. Camera de Comerț și Industrie Arad, detaliu de fațadă.

fațadelor laterale ale clădirii, cu un plus de deschideri doar pe strada Gh. Lazăr. Tot pe această latură apare parțiala asimetrie față de latura dinspre B-dul Dragalina. Această asimetrie este dată de trei rânduri de ferestre înguste, ce se înalță deasupra porții pietonale, în două canate, amplasată într-un mic decroș, lipit de marele decroș a zonei centrale. Același lucru se repetă și deasupra porții carosabile, amplasată tot în decroș, în cadrul tronsonului adăugat. (Fig. 2)

Construcția se apropia de sfârșit când un scandal declanșat de ipocrita pudicitate a unor curioși opresc lucrările. Cauza, goliciunea simbolurilor, este rezolvată de Rubletzky ce aplică frunza de acant pe zona rușinoasă (Fig.3), fapt ce face posibilă inaugurarea, în prezența unui public numeros, a noului sediu al Camarei de Comerț și Industrie din Arad.

Și astfel Aradul și-a îmbogățit zestrea constructivă cu un unicat din punct de vedere stilistic.

Note

1. Gaal Jenő, *Arad szabad királyi város leirása, Arad, 1898*, p. 456.
2. *Arad képes városismertető. Ipari és kereskedelmi kalauz, Általános cím és lakjegyzék, Arad, 1904*, p. 39.
3. Puskel Péter, *Arad redivivus, Arad, 1998*, p. 54.
4. Ibidem.

CHANGING THE STYLISTIC ASPECT
OF AN EDIFICE FROM ARAD
AS A RESULT OF ITS REDIMENSIONING
(summary)

An important moment in Arad's economical life was represented by the setting up in 1871 of its own Chamber of Commerce and Industry, which takes out the city from under Timisoara's trusteeship.

The Chamber of Commerce and Industry from Arad organizes in 1890 an agro-industrial exhibition with a large participation.

The importance that begins to be given to the products of all kind determinates the setting up in the city of a School of Arts and Trades.

Its graduates will become in time well known masters, awarded at exhibitions from Budapest, Paris, Milan, Bruxelles, an others.

All these successes determinates the membres of Chamber of Commerce and Industry to think about building a proper space, in which the institution can carry on its activity, instead of the one hired.

In order to bring into being the project, the city donates a vacant land on the today Gheorghe Lazăr Street corner with Dragalina Boulevard.

In 1896 the Chamber's members approve also the amount of money necessary for the construction in value of 27.000 florins, from which besides its own fund (13.000), a part had to be taken from the pensions fund (9.000), and the rest from a loan.

The building is finished at the end of XIX-th century. As perspective head of a street in formation, the building attracts attention through the front side's eclecticism.

The city's development makes that, in time, the building is becoming cramped.

The Chamber's direction appeals to the Arad's architect Szömörkényi Rudolf, to think of a solution.

After some thorough analysis, he proposes the overstorying and annexing a building on the side from Georghe Lazăr Street.

The architect resorts to a compromis between secession and cubism.

Over the new created part will apply a vegetal decorative work, stylized and symbolistical figurative (6 muscular men, in posture of Mercury and of some constructors and forgers). These bas-reliefs are made by sculptor Rubletzky Geza. The artist used as model the athlete Pal Jenő from Arad.